

ODNOS USTAVNOG I DRUGIH GRANA PRAVA

Tomljenović, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic in Pozega / Veleučilište u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:112:621953>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
STUDIA SUPERIORA POSEGANA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Polytechnic in Pozega - Polytechnic in Pozega Graduate Thesis Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

IVANA TOMLJENVIĆ, 7640

ODNOS USTAVNOG I DRUGIH GRANA PRAVA

Požega, 2020. godine.

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
DRUŠTVENI ODJEL
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

ODNOS USTAVNOG I DRUGIH GRANA PRAVA

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE USTAVNOG PRAVA I

MENTOR: dr.sc. Mirela Mezak Matijević
STUDENT: Ivana Tomljenović
Matični broj studenta: 7640

Požega, 2020. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. USTAVNO PRAVO	3
3. IZVORI USTAVNOG PRAVA I VRSTE USTAVA	5
3.1. Izvori ustavnog prava	5
3.1.1. Ustav	5
3.1.2. Ustavni zakon.....	6
3.1.3. Organski zakon	6
3.1.4. Zakoni	7
3.1.5. Podzakonski propisi	7
3.1.6. Ustavni običaji	8
3.2. Vrste ustava.....	8
4. ODNOS USTAVNOG I DRUGIH GRANA PRAVA	11
4.1. Odnos ustavnog prava i upravnog prava	11
4.2. Odnos ustavnog prava i kaznenog te kazneno procesnog prava	13
4.3. Odnos ustavnog prava i prekršajnog prava.....	15
4.4. Odnos ustavnog prava i obiteljskog prava.....	16
4.5. Odnos ustavnog prava i građanskog prava	18
4.6. Odnos ustavnog prava i radnog i socijalnog prava.....	21
4.7. Odnos ustavnog prava i međunarodnog prava	22
5. POVIJESNI PREGLED USTAVNOG UREĐENJA REPUBLIKE HRVATSKE	24
6. SUBJEKTIVNA ANALIZA USTAVNOG PRAVA	30
7. ZAKLJUČAK	32
8. LITERATURA	33
9. POPIS KRATICA	35

SAŽETAK

Tema završnog rada je „Odnos ustavnog i drugih grana prava“. Cilj rada je, kao i što piše u naslovu, prikazati odnos ustavnog prava te njegovu važnost i povezanost u drugim granama prava. Zbog prevelikog broja grana prava u radu će biti obrađene samo pojedine grane prava i njihova povezanost s ustavnim pravom točnije bit će obrađeno nekoliko najvažnijih grana prava. Bit će prikazana važnost normi koje određuje ustavno pravo i Ustav Republike Hrvatske prema upravnom, i kaznenom pravu, prekršajnom, obiteljskom, građanskom, radnom i socijalnom, ali i međunarodnim pravom. Cilj rada je i prikazati kako ustavno pravo služi kao temelj prava pri razradi i obradi određenih normi u drugim granama prava.

Ključne riječi: ustavno pravo, važnost, povezanost, norme, grane prava, temeljna prava

ABSTRACT

The theme of this final paper is "Relationship between Constitutional and other Branches of law". The aim of this paper is, as the title implies, to show the relation between constitutional law and its importance and connection in other branches of law. Due to the excessive number of branches of law, only certain branches of law will be dealt with in their work, and their connection with constitutional law more precisely, several of the most important branches of law will be addressed. The importance of the norms determined by the constitutional law and the Constitution of the Republic of Croatia under administrative and criminal law, misdemeanor, family, civil, labor and social, as well as international law will be presented. The aim of the paper is to show how constitutional law serves as the foundation of law in the elaboration and processing of certain norms in other branches of law.

Keywords: constitutional law, importance, connectedness, norms, branches of law, fundamental rights

1. UVOD

Tema završnog rada je „Odnos ustavnog i drugih grana“. U radu će se kroz nekoliko poglavlja pokušati prikazati važnost ustavnog prava u cjelokupnom pravu te njegova važnost u pojedinim granama. Rad je podijeljen u osam dijelova. Prvi dio rada je uvodni u kojemu se iskazuje cilj rada, ali i kratki pregled svakog poglavlja. Drugi dio rada odnosi se na izvore ustavnog prava i vrste ustava. U tom poglavlju bit će prikazana hijerarhija pravnih propisa, a nakon toga i sami izvori ustavnog prava te će se svaki od njih i ukratko opisati. Najvažniji i prvi izvor ustavnog prava je, dakako, Ustav koji je ujedno i temeljni akt države koji je konstruirao. Nakon Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine, 85/10, 05/14) na red dolaze ustavni zakon koji se donosi po postupku predviđenom za donošenje i promjenu odredbi samog Ustava Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Ustav), organski zakon kojima se uređuju prava nacionalnih manjina, ustrojstvo državne te lokalne, odnosno regionalne vlasti te izborni sustav, a nakon njega slijede obični zakoni, podzakonski propisi te ustavni običaji. Danas postoji nekoliko podjela ustava, a u radu će biti definirane samo one osnovne podjele kao što su pisani/nepisani ustav te ustav u formalnom i materijalnom smislu. Treće poglavlje odnosi se na razvoj ustavnosti u svijetu. U tom poglavlju će biti riječi o samoj povijesti i razvoju ustava i ustavnih država. Isto tako, bit će prikazano koliko su prvi ustavi zapravo bili stabilni te koliko su se često mijenjali. U sljedećem, četvrtom, poglavlju bit će riječi o samoj temi završnoga rada, odnosno o odnosu ustavnog i drugih grana prava. Prije svega, bit će definirano ustavno pravo, a zatim će biti uspoređeno ustavno i upravno pravo te će biti naveden primjer, ali i teorijski zašto i kako su upravno i ustavno pravo dvije povezane pravne grane. Bit će prikazan odnos ustavnog prava s kaznenim i kazneno procesnim pravom gdje će primjer biti dva temeljna načela ustavnih normi iz skupine sloboda i prava čovjeka i građanina. Nakon kaznenog i kazneno procesnog prava slijedi prikaz odnosa ustavnog i prekršajnog prava gdje se prekršajno pravo definira kao dio javnog prava određene države, a kojim država iskazuje svoju vlast kažnjavanja. Odnos obiteljskog i ustavnog prava sljedeći je odnos pravnih grana koji će biti definiran. Bit će riječi o brakovima, izvanbračnim zajednicama i koliko Ustav određuje njihov položaj. Osim toga, bit će riječi i o uređenju odnosa roditelja i djece. Kao i prethodno navedene grane prava, i građansko pravo ima doticaja s ustavnim pravom te će i o njemu biti riječi u četvrtom poglavlju, a uz njega će se obraditi i pitanje odnosa stvarnog i ustavnog prava. Odnos ustavnog i radnog i socijalnog prava će se, također, spomenuti u radu, a u sklopu tog dijela bit će obrađeni primjeri vezani uz gospodarska, socijalna i kulturna prava. Posljednji odnos dviju pravnih grana koji će se promatrati bit će odnos između ustavnog i međunarodnog prava gdje će se, prije svega

definirati koja od ove dvije grane ima primat, a nakon toga će se ukazati i važnost ovoga odnosa za Republiku Hrvatsku (dalje u tekstu: RH). Peto poglavlje je poglavlje u kojemu će biti razrađena tematika ustavnog uređenje europske Hrvatske. Naime, ovdje će biti riječi i o svim promjenama Ustava Republike Hrvatske koje su se dogodile od početaka, a naglasak će biti na primjene koje su se dogodile 2010. godine kada je Hrvatska vodila pregovore o pristupanju Europskoj uniji(dalje u tekstu: EU). U zaključku će biti sumiran cjelokupan rad te će biti još jednom prikazana važnost ustavnog prava u odnosima s drugim granama.

2. USTAVNO PRAVO

Ustavno pravo smatra se osnovnom granom prava koja obuhvaća pravna pravila o državnom, društvenom, političkom, ali i ukupnom pravnom poretku u državi. Ustavno pravo smatra se osnovnom granom prava jer su njene norme nadzakonske te imaju najjaču pravnu snagu. Ustavno pravo je grana prava koja obuhvaća pravna pravila o državnom uređenju te cjelokupnom odnosu tijela u državi, ali i pravila i norme o društveno-političkom uređenju te ostalim povezanim odnosima i procesima.

Ustavno pravo je područje prava koje se bavi tumačenjem i primjenom ovlasti, prava i sloboda utvrđenih formalno usvojenim ustavom ili poveljom. Ono obuhvaća ovlasti različitih grana vlasti i prava naroda. Zaštita ljudskih prava i građanskih sloboda uobičajeni su elementi ustavnog prava. Uspostavljanjem autoriteta vlasti, kao i prava naroda, ustavno pravo temelj je svih ostalih postupovnih i materijalnih zakona koji se primjenjuju u državi.

U većini zemalja ustavno pravo proizlazi iz pisanog dokumenta, poput američkog Ustava, usvojenog kao sastavni dio osnivanja zemlje. Pojam "ustavnog prava" općenito se odnosi na zakone središnje države. U većini saveznih država, poput Sjedinjenih Američkih Država (dalje u tekstu: SAD) i Kanade, ustavno pravo definira odnos i podjelu vlasti između središnje vlade i države, pokrajinske ili teritorijalne vlade. U većini slučajeva ustavno pravo se s vremenom razvija, modificira ga zakonodavna ili parlamentarna grana vlade i tumači njezina pravosudna grana.

Uobičajeni elementi ustavnog prava uključuju pružanje i osiguranje ljudskih prava i građanskih sloboda, zakonodavne ovlasti, podjelu vladinih ovlasti i osiguranje zaštite pod vladavinom prava. Kao osnovni elementi ustavnog prava, ljudska prava i građanske slobode štite prava i slobode pojedinaca od djelovanja vlade. Ljudska prava odnose se na prirodna prava i slobode svih ljudi bez obzira gdje žive, poput slobode od vjerskog progona ili ropstva. Građanske slobode su prava i slobode koje su pojedincima dodijeljene rođenjem, a propisane ustavnim tekstom, na primjer (dalje u tekstu: npr.): pravo na suđenje porotom.

U većini modernih država ustavno pravo dijeli moć središnje vlasti na tri funkcionalne grane. Te su podružnice obično zakonodavna, izvršna i sudska grana. (Smerdel, 2013.) Većina ustava dijeli vladine ovlasti na način koji osigurava da niti jedna grana ne može dominirati nad drugim dvjema.

Ustavi gotovo svih država uspostavljaju "vladavinu prava", oblik društvenog uređenja prema kojemu bi se svi dijelovi društva, a prije svega predstavnici vlasti, u svome se postupanju

moraju voditi, isključivo, zakonima i običajima. Ustavno pravo nastoji osigurati da zakoni budu:

1. Stvoreni u javnosti: Procesi putem kojih se zakoni donose i provode su jasni, razumljivi i otvoreni za ljude.
2. Jednaki u provođenju: sami zakoni moraju biti jasno navedeni, dobro objavljeni, stabilni i ravnomjerno se primjenjivati.
3. Zaštitni: Zakoni moraju zaštititi temeljna prava pojedinaca, uključujući građanske slobode i ljudska prava.
4. Neovisni: Zakone moraju tumačiti i primjenjivati suci koji su nepristrani i politički neutralni u zajednici u kojoj služe. (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL)

3. IZVORI USTAVNOG PRAVA I VRSTE USTAVA

3.1. Izvori ustavnog prava

Hijerarhija pravnih propisa zamišljena je kao piramida na čijem vrhu se nalazi Ustav. Nakon njih slijede zakoni koji su poredani prema jačini svoje pravne snage, a nakon zakona slijede podzakonski akti.

Izvori ustavnog prava su svi oni propisi u kojima su sadržane norme kojima se uređuju ustrojstvo državne vlasti, ljudska prava i temeljne ljudske slobode, ali i druga pitanja koja su uspostavljena pa tako i samo djelovanje političkih institucija. Navedeni propisi su, kao što je već navedeno, hijerarhijski poredani te niži moraju biti u skladu s višim u formalnom, ali i u materijalnom smislu. Sama hijerarhija pravnih propisa je temeljena na formalnim, a ne sadržajnim kriterijima. (Smerdel, 2013:57)

Postoji klasično razlikovanje krutih (rigidnih) ustava od mekih (fleksibilnih) ustava. Naime, razlika je u načinu donošenja, ali i mijenjanja navedenih vrsta ustava. Veća pravna snaga zastupljena je kod krutih ustava, a razlog tomu je njihovo teže mijenjanje. Postupak mijenjanja je složeniji, a time im se osigurava viši stupanj političkog suglasja nego je to kod donošenja običnih zakona. U današnje vrijeme je to značajka gotovo svih važećih ustava, ali postoje i iznimke. (Smerdel, 2013.)

Izvori ustavnog prava u Republici Hrvatskoj dijele se na:

- Ustav
- Ustavni zakon
- Organski zakon
- Zakoni
- Podzakonski propisi
- Ustavni običaji

3.1.1. Ustav

Ustav je temeljni akt koji konstruira državu i društvo. Pisani ustav je temeljni izvor ustavnog prava u gotovo svim suvremenim i demokratskim državama, a on je ujedno i najviši opći pravni akt. U formalnom smislu, ustav je najviši temeljni zakon države, izraz suverenosti naroda koji odlučuje o ustroju političkog života i pravnoga poretka zemlje s kojim imaju biti usklađeni svi akti i postupci javne vlasti i građana. (Smerdel & Sokol, 2007:17)

Ustav je najviši pravni akt koji se izravno primjenjuje i svatko se ima pravo pozivati na ustavno zajamčene slobode i prava te koristiti zajamčena sredstva i putove zaštite tih prava. Ustav Republike Hrvatske tumači kako svaki građanin može upozoravati i pozivati na red javne službenike i dužnosnike te sve ostale koji se ne pridržavaju odredbi samog ustava. Ustav države je sredstvo kojim se građani služe kako bi u što većoj mjeri spriječili samovolju nositelja vlasti, ali i općenito društvene moći.

3.1.2. Ustavni zakon

Ustavni zakon je zakon koji je kao takav definiran Ustavom. Ova vrsta zakona donesena je prema postupku koji je predviđen za donošenje i promjenu Ustava Republike Hrvatske (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/2010, 05/2014, članak 131. stavak 2.). Ustavni zakoni Republike Hrvatske su Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske te Ustavni zakon za provedbu Ustava Republike Hrvatske, zajedno s izmjenama i dopunama istih, a koje su, također, izvršene po postupku promjene Ustava. (Smerdel & Sokol, 2007)

U Republici Hrvatskoj je donesen niz zakona koji nose naziv „Ustavni zakon“ iako se radi o organskim zakonima. Sukladno članku 82. (dalje u tekstu: čl.) Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine, 85/2010, 05/14) oni predstavljaju organske zakone, a iz političkih razloga im je dan naziv „ustavni zakon“. Najbitniji primjer je Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine (Narodne novine, 155/02, 47/10, 80/10, 93/11), a njime se razrađuju ustavna jamstva posebnih prava te zaštite etničkih i nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. U njemu se, također, uređuju nacionalna prava i razrađuju Ustavom zajamčena i utvrđena ljudska prava i temeljne slobode. U kategoriju nominalnih ustavnih zakona pripadaju još i Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom za ratne zločince počinjene na području bivše Jugoslavije (Haški sud) iz 1996. godine te Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti Predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti iz 1999. godine.

3.1.3. Organski zakon

Ova vrsta zakona je, prema pravnoj snazi, ispod ustava i ustavnih zakona, ali iznad ostalih običnih zakona i podzakonskih akata. Organski zakoni, prema tome, imaju veću zakonsku snagu od ostalih zakona jer sama njihova snaga izvire iz kvalificirane većine (strože), a takva većina razlikuje se od većine kojom se donose ostali zakoni. (Smerdel & Sokol, 2007.) Organski zakoni jesu zakoni kojima se uređuju prava nacionalnih manjina, a donosi ih Hrvatski sabor (dalje u tekstu: Hrvatski sabor) dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika.

Organski zakoni jesu i oni kojima se razrađuju utvrđena ljudska prava i temeljne slobode. Isto tako, ovom vrstom zakona razrađen je i izborni sustav, ustrojstvo i djelokrug te način rada državnih tijela, ali i ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave, a odluke o tome donosi Hrvatski sabor većinom glasova svih zastupnika. (Ministarstvo uprave, URL)

Određene države, kao što su Francuska i Španjolska, razradile su na tradicionalan način temeljne ustavne norme o pravima i slobodama čovjeka i građanina, a na isti način razrađene su i norme o ustrojstvu državne vlasti u posebnoj zakonskoj vrsti odnosno, u zakonima koji se nazivaju organskim.

3.1.4. Zakoni

U formalnom smislu, zakon je svaki opći pravni akt kojega donosi zakonodavno tijelo prema propisanom zakonodavnom postupku, a nosi naziv zakona bez obzira na njegov sadržaj. Zakon u materijalnom smislu je svaki pravni akt koji sadrži opći propis koji je zapovjedan bez obzira na to koje državno tijelo ga je donijelo. Zakon je, u hijerarhiji pravnih propisa, ispod ustava, a iznad podzakonskih akata. Postupak donošenja zakona uređen je ustavom i poslovníkom tijela koje ga donosi. (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL)

Zakoni se donose običnom većinom glasova na sjednici Hrvatskog sabora na kojoj je nazočna većina zastupnika (kvorum). Izvori ustavnog prava jesu i takvi zakoni ili dijelovi tih zakona koji sadrže norme ustavnog prava, odnosno razrađuju odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i o ustrojstvu državne vlasti, kao i izborni sustav i sustav lokalne samouprave.

3.1.5. Podzakonski propisi

Ovaj izvor ustavnog prava je vrsta državnog općeg normativnog akta, a po pravnoj snazi je ispod zakona. Najčešće ih donose tijela izvršne vlasti, ali i zakonodavno tijelo u obliku poslovníka o svojem ustroju i načinu rada. Podzakonski akti ne smiju biti u suprotnosti sa Ustavom i zakonima, a ako se ustanovi da je u suprotnosti, nadležno tijelo (Ustavni sud) ga može ukinuti ili poništiti. (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL) Podzakonski propisi se dijele na uredbe sa zakonskom snagom ili uredbe iz nužde, ostale podzakonske propise, propise mjesne, lokalne i područne (regionalne) samouprave te propise koje donose nezavisni regulatori. (Smerdel, 2013.)

Uredbe iz nužde su podzakonski pravni propisi koji privremeno i uvjetno imaju snagu zakona pa se njima mogu suspendirati i mijenjati zakoni pa čak i same ustavne odredbe. Zbog toga im mora odobriti predstavničko tijelo kada razlozi za njihovo donošenje prestanu. Izvršna

vlast je ovlaštena na hitno poduzimanje potrebnih mjera kada je, uslijed izvanrednih prilika, onemogućeno redovito djelovanje državne vlasti. Većina suvremenih država smatra da se uredbe iz nužde donose u ovim slučajevima: ratno stanje, stanje neposredne ugroženosti, državne neovisnosti ili cjelovitosti ili stanje uzrokovano teškim nesrećama ili elementarnim nepogodama.

Ostale vrste podzakonskih propisa mogu se javiti kao relevantni izvori ustavnog prava u slučajevima kada uređuju pitanja iz materije ustavnog prava, a posebno ona koja se tiču ustroja, nadležnosti i postupanja državnih tijela te uređivanja provedbe i zaštite ustavno zajamčenih sloboda i prava.

Lokalna je samouprava Ustavom zajamčena kao pravo građana u njihovim lokalnim zajednicama te kao oblik ograničavanja središnje državne vlasti. Propisi koje donose tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave moraju biti u skladu s Ustavom, a ne smiju biti u suprotnosti niti sa zakonom. Nadzor nad zakonitošću obavljaju tijela središnje državne uprave te zbog toga lokalna samouprava ima posebnu zaštitu koju je Ustavni sud dužan pružiti.

Propisi nezavisnih regulatornih agencija sve su značajniji za razradu i ostvarivanje ustavom zajamčenih sloboda i prava. Ove agencije uređuju uvjete i standarde obavljanja pojedinih djelatnosti te dodjeljuju dozvole i određuju uvjete za ulazak na pojedino tržište. Nezavisne regulatorne agencije propisuju kazne za kršenje tih propisa te odlučuju o njima u sudskim postupcima. (Smerdel, 2013.)

3.1.6. Ustavni običaji

Do kraja 18. stoljeća običaji su bili ti koji su normirali gotovo sve, a i danas postoje države (primjerice Velika Britanija) gdje je velik broj ustavnih institucija reguliran upravo ustavnim običajima. Ustavni se običaji razvijaju u dva slučaja. Prvi slučaj je kada niti ustav niti organski zakon, a niti bilo koji drugi pisani izvori ustavnog prava ne uređuju određeni politički odnos ili cjelovitu političku instituciju ili kada navedeno nije dovoljno određeno pa postoji mogućnost različitog tumačenja u primjeni. (Smerdel&Sokol, 2007.)

Načelno, ustavnim se običajima ne mogu mijenjati pisane odredbe ustava ili nekog drugog izvora prava. Ustavni običaji mogu jedino nadopunjavati praznine u regulaciji pisanih izvora prava. Mogu se razviti kao rješenja u slučajevima nejasnog ili višeznačnog normiranja.

3.2. Vrste ustava

Temeljna klasifikacija ustava je pisani i nepisani ustav. Izrazi pisani ustav i kodificirani ustav često se upotrebljavaju naizmjenično, kao i nepisani ustav i nekodificirani ustav, iako je

ta upotreba tehnički netočna. Ustav, kao pisani dokument, danas ima svaka država, bez obzira na to jesu li to zaista demokracije ili im ustavi služe samo kao formalna legitimacija autokratske vlasti pred svijetom. Kodificirani ustav je onaj koji je sadržan u jednom dokumentu, koji je jedini izvor ustavnog prava u državi. Nekodificirani ustav je onaj koji nije sadržan u jednom dokumentu, a sastoji se od više različitih izvora koji mogu biti napisani ili nepisani.

Većina država na svijetu kodificirala je ustave. Kodificirani ustavi često su proizvod nekih dramatičnih političkih promjena, poput revolucije. Proces u kojem država donosi ustav usko je povezan s povijesnim i političkim kontekstom pokretanja ove temeljne promjene.

Kodificirani ustavi obično se sastoje od ceremonijalne preambule u kojoj su navedeni ciljevi države i motivacije za ustav te nekoliko članaka koji sadrže materijalne odredbe. Preambula, koja je u nekim ustavima izostavljena, može sadržavati upućivanje na Boga i/ili na temeljne državne vrijednosti kao što su sloboda, demokracija ili ljudska prava. U etničkim nacionalnim državama poput Estonije, misija države može se definirati kao očuvanje specifične nacije, jezika i kulture.

Od 2017. godine samo dvije suverene države, Novi Zeland i Velika Britanija, imaju u potpunosti nekodificirani ustav. Osnovni zakoni Izraela od 1950. trebali su biti temelj za ustav, ali od 2017. nisu izrađeni. Smatra se da različiti zakoni imaju prednost nad drugim zakonima i daju postupak po kojem se mogu dopunjavati, obično jednostavnom većinom članova parlamenta.

Još jedna od klasičnih podjela ustava je podjela na ustav u materijalnom i u formalnom smislu. Ustav u materijalnom smislu obuhvaća sve pravne izvore ustavnog prava u određenoj državi, bez obzira je li riječ o ustavu kao zasebnom pisanom općem pravnom aktu, organskom zakonu, zakonu, podzakonskom aktu ili običaju. Svaka država ima ustav u materijalnom smislu. Sve do građanskih revolucija i rušenja apsolutnih monarhija ustav u materijalnom smislu svodio se na relativno mali broj normi kojima se utvrđivala sva monarhova vlast. Krajem 15. i početkom 16. stoljeća postupno se razvija škola prirodnog prava, a unutar nje se tijekom 17. stoljeća oblikuje teorija o društvenom ugovoru. Doktrine su imale za cilj ograničiti državnu vlast i to na način da se priznaju i pravno oblikuju u pisanom pravnom propisu koji bi bio na snazi iznad svih ostalih pravnih akata prirodnih čovjekovih prava, a, isto tako, da se i propišu unaprijed prava i dužnosti za sva pa i najviša državna pravna tijela.

Ustav u formalnom pravnom smislu je pisani opći pravni akt koji nosi naziv ustav, a koji, u pravilu, obuhvaća pretežit broj normi ustavnog prava određene države. Riječ je o jedinstvenom pravnom aktu u kojem Kao primjer materijalnog ustava navodi se Velika Britanija, ali i Izrael koji već godinama gradi ustavni sustav. Primjer države koja nema pisani

ustav je Izrael. Ova država desetljećima gradi ustavni sustav nizom zakona koji su priznati kao sastavni dijelovi Ustava u praksi Vrhovnog suda.

4. ODNOS USTAVNOG I DRUGIH GRANA PRAVA

Ustavno pravo je grana prava koja se uvelike razlikuje od drugih grana određenog pravnog sustava. Cjelokupan okvir pravnog sustava države je određen upravo normama ustavnog prava, odnosno normama iz prve skupine njegovih prava, a, isto tako, ustavno pravo određuje osnovu sadržaja prava u određenoj državi. Norme koje sadrži ustavno pravo jesu norme koje se razrađuju u još minimalno jednoj grani prava, a ustavno pravo čini temelj za njegovu daljnju razradu.

Smerdel&Sokol (2007.) u svojoj knjizi prikazuju razliku između položaja ustavnog prava od položaja unutar drugih grana prava. Prema njima, ustavno pravo takvu normu definira kao početnu i završnu, a unutar druge grane ona je osnovna i početna. Naime, ona je početna i završna u grani ustavnog prava jer ona ne razrađuje norme do sitnih detalja već to prepušta drugim granama, a to dovodi do zaključka da je ista norma u drugim granama osnovna i početna.

Ustavno pravo je samostalan izvor prava u pogledu državnog ustrojstva i jamstva ljudskih prava i temeljnih sloboda koji se izravno primjenjuje. Građani su ovlašteni pozivati se na ustavno pravo i njegove odredbe u odnosima s tijelima javne vlasti. (Smerdel, 2013.)

„Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava.“ (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 3.). Najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske navedene su u samom Ustavu. One jamče slobodu i jednakost te nacionalnu ravnopravnost spolova svim građanima Republike Hrvatske. One, također, brane mirotvorstvo te žele socijalnu pravdu i poštivanje svakog prava čovjeka i građanina države.

U skladu s navedenim člankom Ustava, u daljnjem tekstu pobliže će se prikazati sam odnos ustavnog i drugih grana prava, a svako tumačenje biti će potkrijepljeno i praktičnim primjerom.

4.1. Odnos ustavnog prava i upravnog prava

Upravno pravo je grana prava koja uređuje upravnu djelatnost, a čini je skup pravnih normi koje uređuju organizaciju uprave, područje djelovanja, postupak rada i način nadzora i odgovornosti subjekata koji obavljaju upravne poslove. Područje života koje pokriva uprava su brojni i veoma raznoliki: od vođenja matičnih knjiga i drugih evidencija, preko policijskih i

inspekcijskih poslova, komunalnih poslova, vodoprivrednih, građevinskih poslova, do poslova zdravstva, socijalne sigurnosti, školstva, kulture i mnogih drugi sfera. Sa stanovišta provođenja zakonitosti, zaštite građana i djelotvornosti uprave vrlo su važne norme upravnog postupka. To su norme koje određuju način rada nositelja upravne djelatnosti u donošenju upravnih akata kojima se odlučuje o pravima i obavezama pojedinih subjekata. Upravnu djelatnost javnog karaktera obavljaju državna tijela (tijela državne uprave). Međutim neke poslove javnog značaja mogu obavljati i pravne osobe kao što su škole, sveučilišta, zdravstvene ustanove, neka trgovačka društva.

Ustavno i upravno pravo imaju dodirnih točaka, no, kao što je već i navedeno, ustavnim pravom se utvrđuju i definiraju načela za sve pravne grane. Ustavno pravo sadrži određene odredbe koje se odnose i na državnu upravu. Točnije, sadrži odredbe kojima se uređuju načela same organizacije državne uprave te njihove funkcije. Isto tako, ustavno pravo sadrži odredbe kojima se određuju mjesto i uloga upravnog tijela u sustavu cjelokupne vlasti, ali i odredbe kojima je definiran sam odnos u kojemu tijela državne uprave stoje prema ostalim subjektima u društvu. Upravno pravo svojim normama razrađuje te osnove koje postavlja ustavno pravo te mu one služe kao rukovodno načelo.

Razgraničenje ovih dvaju grana prava ne bi trebalo biti problematično. Naime, unatoč onom što je normama ustavnog prava obuhvaćen i dio predmeta upravnog prava, među njima je razlika očita. Ustavom se, kao najvišim pravnim aktom zemlje, utvrđuju načela političkog i društveno-ekonomskog uređenja. Ustavnim se pravom, prema tome, utvrđuju i definiraju načela za sve pravne grane. U odnosu na upravno pravo, ustavnim su pravom utvrđene osnovne organizacije i položaja tijela državne uprave, a te osnove, koje služe kao rukovodno načelo, razrađuje dalje svojim posebnim normama upravno pravo. (Borković, 2002:)

Tako je primjerice, propisano da „pojedinačni akti državne uprave i tijela koja imaju javne ovlasti moraju biti utemeljeni na zakonu te se jamči sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti“. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 19.) Ustav ne razrađuje ove dvije temeljne norme, ali kroz velik broj pravnih normi one jesu temelj za zakonsku razradu u sklopu upravnog prava. To je zapravo naziv za sudski nadzor zakonitosti akata, a o njima postoji posebni zakon, Zakon o upravnim sporovima (NN 20/10, 143/12, 152/14, 29/17). U Ustavu Republike Hrvatske u članku 117. stavku 2. piše kako se određeni poslovi državne uprave mogu zakonom povjeriti pravnim osobama koje imaju javne ovlasti i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ova se ustavna norma razrađuje u sklopu upravnog prava nizom zakonskih normi o lokalnoj samoupravi kao i o sustavu državne uprave. Nadalje, Ustavom Republike Hrvatske

(NN 85/10, 05/14) člankom 93. stavkom 2. propisano je da, ako netko smatra da su uslijed nezakonitog ili nepravilnog rada državnog tijela, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i tijela s javnim ovlastima ugrožena ili povrijeđena njegova ustavna ili zakonska prava, može podnijeti pritužbu pravobranitelju. Pučki pravobranitelj štiti i promiče ljudska prava i temeljne slobode te vladavinu prava kroz razmatranje pritužbi koje se odnose na nezakonitost i nepravilnost u radu državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima. Pučki pravobranitelj razmatra i pritužbe koje se odnose na rad pravnih i fizičkih osoba.

4.2. Odnos ustavnog prava i kaznenog te kazneno procesnog prava

Kazneno pravo je grana prava koja se odnosi na državnu vlast kažnjavanja (*jus puniendi*), a u širem smislu obuhvaća materijalno kazneno pravo, kazneno procesno pravo (formalno, postupovno), izvršno kazneno pravo. Kazneno pravo kao grana prava ima zaštitnu ulogu, odnosno zaštićuje određene odnose i vrijednosti. U užem smislu ili materijalno kazneno pravo su propisi koji proglašavaju određeno ponašanje kao kazneno djelo, sankcije i uvijete primjene propisa prema počiniteljima. Najjednostavnije ga je definirati kao pravo sadržano u Kaznenom zakonu.

Prema Smerdel&Sokol (2007) ustavno i kazneno pravo su dvije vrlo različite grane prava, a norme ustavnog prava, napose one iz prve skupine, određuju okvir cjeline pravnog sustava određene države i svih njegovih dijelova pa tako i kaznenog prava kao pravne grane u tom sustavu. (Cvitanović et al., 2016:33). Dva temeljna načela ustavnih normi iz skupine sloboda i prava čovjeka i građanina, a koja pravno štite nepovredivost čovjekove slobode jesu da nema kaznenog djela niti kazne bez zakona. Ova načela propisuju kako nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom. Ako zakon nakon počinjenog djela odredi blažu kaznu, odradit će se takva kazna. U Ustavu se ne razrađuju ove dvije temeljne pravne norme, ali one su okvir i temelj za zakonsku razradu u kaznenom zakonu kroz niz njegovih normi. Tako je dokazano da te dvije pravne norme (koje su istodobno i norme ustavnog prava, ali i norme kaznenog prava) zauzimaju potpuno različit položaj u navedene dvije pravne grane, odnosno u ustavnom i kaznenom pravu. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 31., stavak 1.)

Navedena odredba, koja je vezana za pokušaje kaznenih djela, nalazi se i u Kaznenom zakonu: „Tko s namjerom da počini kazneno djelo poduzme radnju koja prostorno i vremenski neposredno prethodi ostvarenju bića kaznenog djela, kaznit će se za pokušaj ako se za kazneno

djelo može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna ili zakon izričito propisuje kažnjavanje i za pokušaj. Počinitelj pokušaja kaznenog djela može se blaže kazniti. Počinitelj koji je iz grube nerazumnosti pokušao počinjenje kaznenog djela neprikladnim sredstvom ili prema neprikladnom objektu može se osloboditi kazne.“ (Kazneni zakon, Narodne novine, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, članak 34.) Ovaj članak i njegovi stavci govore da kazna slijedi za izvršenje kaznenog djela, a za sami pokušaj kaznenog djela zakonom se propisuje kažnjavanje. Isto tako, u Ustavu Republike Hrvatske, u članku 29. propisano je kako svatko ima pravo da nadležni sud, koji je neovisan i nepristran u razumnom roku i pravično odluči o pravima i obvezama. Isto tako, sud mora odlučiti pravično i u roku o sumnjama ili optužbama zbog kaznenog djela. Ukoliko dođe do sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ima pravo biti obavješten o naravi i razlozima optužbe u najkraćem mogućem roku te na jeziku koji razumije. Osumnjičeniku, okrivljeniku ili optuženiku se mora osigurati vrijeme i mogućnost za pripremu obrane, dopustiti mu nesmetano uspostavljanje veze s braniteljem, a s istim pravima mora biti i upoznat. Nadalje, mora mu se omogućiti i da se brani samostalno ili uz branitelja kojeg sam odabere. Ukoliko nema dovoljno sredstava da sam sebi plati branitelja, ima pravo dobiti, pod uvjetima propisanim zakonom, besplatnog branitelja. Osumnjičeniku, okrivljeniku ili optuženiku se mora suditi u njegovoj nazočnosti te mu mora biti dana mogućnost da ispituje svjedoke optužbe ili ih daje ispitati, ali mora mu se osigurati i nazočnost tokom ispitivanja svjedoka pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe. Potrebno je omogućiti i besplatnu pomoć tumača ukoliko osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu. Osim toga, navedeno je kako se osumnjičenika, okrivljenika i optuženika ne smije siliti da prizna krivnju, a dokazi koji su pribavljeni na nezakonit način ne mogu se upotrebljavati u sudskom postupku. U posljednjem stavku ovoga članka navedeno je kako se kazneni postupak može pokrenuti samo pred sudom na zahtjev ovlaštenog tužitelja. Prava zajamčena ovim člankom detaljnije su razrađena u Zakonu o kaznenom postupku. Zakon o kaznenom postupku je propisuje kako okrivljenik ima pravo da u najkraćem roku bude upoznat s osnovama sumnje da je počinio određeno kazneno djelo te razlozima optužbe, ali na njemu razumljiv način. (Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, 121/11, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19)

Okrivljenik se u postupku može služiti jezikom koji govori i koji razumije, a to uključuje i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih osoba te ima pravo na prevoditelja ukoliko mu hrvatski jezik nije materinji jezik, a, isto tako, ima pravo dobiti i tumača znakovnog jezika ukoliko je gluha ili gluhoslijepa osoba. Okrivljenik ima pravo i braniti se sam, uz branitelja kojeg sam odabere ili koji mu se dodijeli po službenoj dužnosti. Ukoliko okrivljenikovo imovinsko stanje

ne može podmiriti troškove obrane, okrivljenik ima pravo i na branitelja koji će biti na teret proračunskih sredstava, a uz to ima pravo i slobodno, nesmetano i povjerljivo komunicirati sa svojim braniteljem. Okrivljenikovo je pravo i da iznese odnosno ne iznese svoju obranu te može odbiti odgovoriti na pitanje koje mu je postavljeno, a može se braniti i šutnjom. Okrivljenik ima pravo uvida u spis, predlagati dokaze i sudjelovati u dokaznim i drugim postupovnim radnjama kao i na raspravi. Pravo osobe koja je okrivljena za određeno kazneno djelo je i da ispita suokrivljenike, svjedoke i vještake. Ova osoba i njen branitelj mogu se sporazumijevati o kazni i drugim mjerama te podnositi pravne lijekove i druga pravna sredstva.

Potrebno je naglasiti i to kako Ustav Republike Hrvatske navodi da je svatko nedužan te se niti jednu osobu ne može smatrati krivom za određena kaznena djela dok se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja. Ukoliko dođe do zablude, svatko tko je nezakonito bio lišen slobode ili tko je bio osuđen ima pravo na odštetu i javnu ispriku. Isto tako, nikome se ne može dva puta suditi niti ga se može ponovno kazniti u kaznenom postupku za kazneno djelo za koje je već bio pravomoćno osuđen ili oslobođen u skladu sa zakonom. Ustav, također, regulira i pitanje zastare pa tako ne zastarijevaju kaznena djela ratnog profiterstva, ali niti kaznena djela iz procesa pretvorbe i privatizacije, počinjena tokom Domovinskog rata te mirne reintegracije, ratnog stanja i neposredne ugroženosti neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske. Ne zastarijevaju niti djela koja su propisana zakonom, ali niti ona prema međunarodnom pravu.

Kada je u pitanju kazneno procesno pravo, državno kažnjavanje počinitelja kaznenog djela predstavlja jedan od najtežih oblika doticanja državne vlasti u prava i slobode građana primjerice, oduzimanje osobne slobode, oduzimanje ili ograničenje imovine i slično. Takav sukob može se riješiti samo primjenom pravne norme. Naime, norma kazneno procesnog prava ima za cilj omogućiti otkrivanje i kažnjavanje krivog počinitelja kaznenog djela, ali, isto tako, i zaštititi svakog građanina od opasnosti pogrešne osude te svakog neopravdanog uskraćivanja ili ograničavanja čovjekovih temeljnih prava i sloboda od strane državne vlasti. (Krapac, 2003:23-24)

4.3. Odnos ustavnog prava i prekršajnog prava

Ustav daje opće norme te ustanovljava temeljne institute i načela kaznenog, te time i prekršajnog prava (primjerice načelo zakonitosti, načelo pravičnosti, načelo odgovornosti na temelju utvrđene krivnje, načelo razmjernosti). Prekršajno pravo je dio javnog prava određene države kojim ona iskazuje svoju vlast kažnjavanja. Doseg odredaba prekršajnoga prava jest takav da se ukazuje na važnost odnosa ove grane prava s ustavnim pravom. Ustav, ne samo što

postavlja opće okvire djelovanja svih subjekata društva, već s visokim stupnjem određenosti postavlja temelje uređenja najvažnijih ustanova prekršajnog prava i osobito njegovih polaznih načela. Odredbe Ustava Republike Hrvatske koje se odnose na materijalno prekršajno pravo jesu odredbe o pravnim posljedicama osude (članak 30.), načelo zakonitosti (članak 31.), odgovornost suca za kršenje zakona (članak 121, stavak 2.) i drugo. Od tih odredbi dolazi i povezanost te sam odnos prekršajnog i ustavnog prava koji je vrlo značajan za znanstveno proučavanje same materije prekršajnoga prava. Iz ustavnih normi izvire i neka od temeljnih načela suvremenog prava kao što su: pravičnost, humanost, nepovredivost ličnosti, razmjernost, odgovornost na temelju krivnje i slično. Ustavne odredbe značajne su za uređenje posebnog dijela prekršajnog prava jer se one štite i propisivanjem prekršaja i sankcija. (Veić&Gluščić, 2009:7-8) Kada se raspravlja o važnosti ustavnog prava bitno je istaknuti i djelatnost Ustavnog suda Republike Hrvatske u području ocjene ustavnosti zakona, kao i u povodu ustavnih tužbi.

4.4. Odnos ustavnog prava i obiteljskog prava

Obiteljsko pravo je skup pravnih pravila i načela kojima se uređuju obiteljski odnosi, to jest (dalje u tekstu: tj.) osobnopravni i imovinskopravni odnosi članova obitelji te članova obitelji prema trećim osobama. Prije svega, normama obiteljskog prava uređuje se brak i bračni odnosi te odnosi između roditelja i djece. Obitelj kao temeljni oblik ljudske zajednice u središtu je proučavanja obiteljskopravne znanosti. Predmet obiteljskoga prava jest pravno uređenje društvenih odnosa koji su po svojoj naravi intimni i obiteljski.

Izvori obiteljskog, ali i drugih grana prava, su opće pravne norme (pravna pravila) koje se u suvremenom svijetu javljaju u pisanom obliku. Među tim pravnim pravilima postoji hijerarhijski odnos, odnosno razlika u pravnoj snazi koju imaju u pravnom sustavu. Prvi u toj hijerarhiji, kako je već u radu navedeno, je Ustav Republike Hrvatske. U njemu ima nekoliko odredbi koje su relevantne za pravno uređenje obiteljskih odnosa i sadržaj obiteljskog zakonodavstva, a utječu i na druga područja prava jer obvezuju pravni sustav u cjelini.

„Obitelj je pod osobitom zaštitom države.“ (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 15/14, članak 62.) Ova odredba obvezuje zakonodavca, tijela vlasti i stručne službe da članovima obitelji osiguraju što bolju zaštitu vlastitih potreba i interesa u obiteljskim odnosima i u društveno organiziranim djelatnostima, a to se odnosi na zdravstvo, obrazovanje, socijalnu zaštitu i slično. Obitelj je ustavnopravni termin za cijeli pravni sustav, ali nije pojmovno određen ni u Ustavu, ali niti u Obiteljskom zakonu. U raznim zakonskim tekstovima postoje izrazi kao što su „obitelj, član obitelji, član uže obitelji“ pa se iz pojedinog pravnog izvora treba cijeliti kakva je obiteljska zajednica, kakav je predmet reguliranja (primjerice

Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i slično). Zaštita obitelji je vrijednosni zahtjev u Ustavu Republike Hrvatske te on propisuje: „Brak i pravni odnosi u braku, izvanbračnoj zajednici i obitelji uređuju se zakonom.“ (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 62.) Brak se uređuje odredbama o pretpostavkama i postupku za sklapanje braka, o učincima braka, ali i o prestanku i posljedicama prestanka braka. Sadržaj regulacije braka i odnosa u njemu nije ustavnopravno određen, ali zakonodavčeva obveza je da se u pravnom sustavu ostvaruju vrijednosti, odnosno načela na kojima je utemeljen ustavni poredak. Za uređenje obiteljskih odnosa takve su vrijednosti poštivanje prava čovjeka, jednakost svih ljudi pred zakonom, bez diskriminacije neovisno o bilo kojoj osnovi (spol, društveni položaj i drugo) te zajamčeno štovanje i pravna zaštita osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 15/14)

Kada je u pitanju izvanbračna zajednica, propisano je samo da se pravni odnosi u njoj uređuju zakonom, ali nije istaknuto da je pojam ograničen na heteroseksualne životne zajednice. Međutim, nema odgovora na pitanje treba li odnose u zajednici regulirati jednako ili različito od režima koji vrijedi za osobe koje su u braku. Obiteljski zakon propisuje obiteljskopravne učinke izvanbračne zajednice (žene i muškarca), a poseban zakon uređuje istospolnu zajednicu i pravne učinke postojanja te zajednice u Republici Hrvatskoj. (Obiteljski zakon, Narodne novine 103/15, 98/19)

Ustav, za uređenje odnosa roditelja i djece, propisuje neke pojedinosti koje su važne za obiteljsko zakonodavstvo, a to su da je dužnost roditelja odgajati, uzdržavati i školovati svoju djecu te im se daje sloboda i samostalnost u odlučivanju o njihovom odgoju. Djeci su roditelji dužni osigurati i pravo na potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti, a onoj djeci koja imaju tjelesne, duševne i socijalne poteškoće mora se osigurati osobita njega, obrazovanje i skrb što im, kao takvima, roditelji, također, moraju omogućiti. Kada je u pitanju skrb djece o roditeljima, ona su dužna stare i nemoćne roditelje pomagati i brinuti se o istima. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14)

Prava i dužnosti u odnosima roditelja i djece iscrpno regulira Obiteljski zakon (Narodne novine, 103/15, 98/19). Pravila u Obiteljskom zakonu su usklađena i sa zahtjevima Konvencije o pravima djeteta (Narodne novine, 12/93). Prema Alinčić et al. (2007:8) Ustavu Republike Hrvatske nedostaje posebna odredba o pravima djece koja bi istaknula da djeca uživaju ljudska prava i temeljne slobode u skladu sa svojim uzrastom i zrelošću. Osim prava na osobitu njegu za skrb djece imenovane u Ustavu, sličnu namjenu imaju pojedine odredbe koje govore da su materinstvo, djeca i mladež pod državnom zaštitom te državna zaštita stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kako bi se primicalo ostvarivanje prava na dostojanstven

život. Posebna se skrb, od strane države, posvećuje se i maloljetnicima koji nemaju roditelje te onim maloljetnicima za koje se roditelji ne brinu.

Članak 65. Ustava Republike Hrvatske propisuje da je opća dužnost svih štiti djecu i nemoćne osobe (st.1.) te radnopravna zaštita djece, mladeži, majki i invalida. Ove odredbe su važne za radno pravo dok obiteljsko zakonodavstvo i roditelje obvezuje ustavna zabrana prisiljavanja djece na rad koji štetno utječe na njihovo zdravlje ili ćudoređe.(Alinčić et al., 2007.)

Kao jedinu dužnost djece, Ustav propisuje brigu za stare i nemoćne roditelje što je poglavito humana i moralna poruka u prilog skladnim obiteljskim odnosima i obiteljskoj solidarnosti. Iz obiteljskog zakonodavstva proizlazi i pravna obveza djece, odnosno njihova dužnost uzdržavanja ako su ispunjene zakonom određene pretpostavke.

4.5. Odnos ustavnog prava i građanskog prava

Građansko pravo ili "civilno pravo" je skup pravnih normi kojima se uređuju društveni odnosi u koje osobe stupaju povodom stvari, činidaba i imovine pa se takvi odnosi stoga nazivaju građanskopravnim odnosima.

Smatra se kako postoje razlozi koji idu u prilog davanju definicije građanskog prava u sustavu pozitivnog prava, koja nije sasvim jednostavan zadatak, a to su:

- „izrazito se mijenja i kvaliteta i kvantiteta te grane prava,
- ispravan naziv te grane prava još nije dokraja riješen i utvrđen,
- osnovica uloga i značenje ovog prava još nije u pravnim sustavima, tako zvanih, socijalnih država do kraja određeno.“ (Perić, 1994.)

Klarić & Vedriš (2014:13) građansko pravo smatraju vrlo opsežnim dijelom prava te ga, prema posebnim karakteristikama, svrstavaju u nekoliko zasebnih skupina. Dakle, cijela se materija građanskog prava sistematizira na nekoliko dijelova. Postoje različita mišljenja pa se ova grana prava smatra najspornijom kada je u pitanju njen naziv i sadržaj.

Ustav određuje, kao i kod ostalih grana prava, osnove koje sadrže mali broj odredbi, ali one imaju veliku važnost za građansko pravo. Doticaj građanskog i ustavnog prava vidi se već u temeljnim odredbama Ustava Republike Hrvatske. Naime, propisuje se nepovredivost vlasništva kao temeljna vrednota ustavnog poretka i temelj tumačenja Ustava. Drugim riječima, jamči se pravo vlasništva. Isto tako, propisano je kako su nositelji vlasničkog prava i njihovi korisnici dužni pridonositi općem dobru. Ustavom je propisano i da strana osoba u Republici Hrvatskoj može stjecati prava vlasništva, ali za to postoje određeni uvjeti koji su određeni zakonom.

Poduzetnička i tržišna sloboda su određene kao temelj gospodarskog ustroja u državi, odnosno država osigurava svim poduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu. Zlouporaba monopolskog položaja koji je određen zakonom zabranjena je. Država, isto tako, potiče i gospodarski napredak i socijalno blagostanje građana te brine za razvoj gospodarstva i socijalnog stanja, a sve u svrhu razvoja svih krajeva Republike Hrvatske.

Kako bi se zaštitio interes Republike Hrvatske, zakonom je moguće ograničiti ili pak oduzeti vlasništvo, ali uz primjerenu naknadu tržišne vrijednosti. Taj dio materije detaljnije regulira niz zakona, a neki, najvažniji od njih, su Zakon o parničnom postupku (Narodne novine, 148/11, 25/13, 70/19), Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, 35/05, 41/08, 78/15, 29/18), Zakon o nasljeđivanju (Narodne novine, 48/03, 163/03, 127/13, 33/15, 14/19) i tako dalje (dalje u tekstu: itd.). Primjer oduzimanja vlasništva daju dvije odredbe iz Ustava Republike Hrvatske. One se sadržajno nisu obrađene u Ustavu, ali su one temelj obrade u građanskome pravu. Dakle, propisano je: „Jamči se pravo vlasništva. Vlasništvo obvezuje. Nositelji vlasničkih prava i njihovi korisnici dužni su pridonositi općem dobru“. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 48.).

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Narodne novine, 81/15) određuje da je pravo vlasništva stvarno pravo na određenoj stvari i nositelj ima pravo svakog drugog od toga isključiti. Nadalje, nositelj ima pravo i s tom stvari i koristima od nje činiti što ga je volja ukoliko se to ne protivi pravima ili zakonskim ograničenjima. Vlasnikova najvažnija prava u okviru zakona su pravo posjedovanja, uporabe, korištenja i raspolaganja svojom stvari. (Narodne novine, 81/15.)

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima propisuje i osnovna načela kojih se svaki vlasnik mora pridržavati, odnosno vlasnik je dužan postupati prema tuđim interesima koji se ne protive njegovom pravu. Primjerice, vlasnik ne može zabraniti niti je ovlašten zabraniti tuđe zahvate u svojoj stvari radi otklanjanja štete, a šteta koja prijete drugome je neusporedivo veća od one što iz tog zahvata proizlazi za vlasnika. Vlasnik je po tomu pitanju ovlašten tražiti naknadu radi pretrpljene štete i slično.

Stvarno pravo je skup pravnih pravila kojima se uređuju oni društveni odnosi koji nastaju među ljudima glede neposrednog gospodarskog iskorištavanja stvari, ili kraće - skup pravnih pravila kojima se uređuju odnosi među ljudima povodom stvari. To je ujedno definicija stvarnog prava u objektivnom smislu. U subjektivnom smislu, stvarno pravo su različita ovlaštenja glede stvari koja subjektima u stvarnopravnim odnosima priznaju norme objektivnog prava.

Stvarno pravo suvremenih država izvire ponajprije iz zakonodavstva. Tako se može reći da je zakon glavni izvor stvarnog prava takvih država. Pritom se pod nazivom zakon misli na zakon u najširem smislu, odnosno na opće pravne norme koje je za to nadležni organ donio i objavio. Riječ je o ustavnim, zakonskim, eventualno i podzakonskim. Zakon, dakako, nije jedini izvor stvarnog prava, ali je svakako dominantan, pa svi ostali imaju zapravo karakter dopunskih izvora. Suprotno tome, u pravnim porecima anglo-američkog pravnog kruga (*Common Law* pravni krug) dominira sudska praksa kao izvor prava (*case law*). Međutim, zamjećuje se specifičan razvoj unutar svakog od tih dvaju pravnih krugova iako su oba pravna kruga vjerna vlastitoj pravnoj tradiciji. Uloga sudske prakse kao izvora prava u pravnim uređenjima kontinentalne Europe jača dok u pravnim uređenjima anglo-američkog kruga raste broj i važnost zakona. Još jedna opća tendencija pada u oči kao rezultat suvremenog razvoja međunarodnih odnosa, a to je da su odredbe međunarodnih ugovora (međunarodna konvencija i sl.) sve češće izvori prava.

Ustav Republike Hrvatske sadrži važne odredbe o vlasništvu. Nepovredivost vlasništva je proglašena za jednu od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske (članak 3.). Slijedom toga, Ustav je zajamčio vlasništvo (privatno vlasništvo) kao jedno od temeljnih prava čovjeka i građanina (iz skupine gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava) (članak 48., stavak 1.), ali s time da je to vlasništvo socijalno vezano (članak 48., stavak 2.) i, stoga, podvrgnuto ograničenjima pa i mogućnosti oduzimanja u općem odnosno javnom interesu (članci 50. i 52.). Sve je to u skladu sa suvremenom pravnom doktrinom i praksom u državama kontinentalne Europe. Takvo ustavno jamstvo vlasništva, kao jedne od sloboda i prava čovjeka i građanina, u skladu je sa zapadnoeuropskom i srednjoeuropskom pravnom tradicijom, kao i s temeljnim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima.

Polazeći od načelne slobode prava vlasništva (i drugih stvarnih prava) kao pravila, Ustav Republike Hrvatske određuje i pretpostavke pod kojima su moguće iznimke od toga, dakle ograničenja, pa i oduzimanja tih prava. Tako je određeno: "Zakonom je moguće u interesu Republike Hrvatske ograničiti oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišnih vrijednosti" (Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, 81/15, čl. 50.). Dakle, ta zajamčena prava mogu biti oduzeta, ali jedino u interesu Republike Hrvatske, jedino zakonom, a i tada uvijek samo uz naknadu tržišne vrijednosti. Ustav RH određuje kako se poduzetnička sloboda i vlasnička prava mogu iznimno ograničiti zakonom kako bi se zaštitili interesi i sama sigurnost Republike Hrvatske te kako bi se zaštitio ljudski okoliš i zdravlje ljudi u državi. No, u načelu, nitko nema pravo na naknadu za takva opća ograničenja. Ipak, kada su ograničenja posljedica toga što su neke stvari zakonom proglašene dobrima od interesa za Republiku Hrvatsku, (pa je

zakonom određen način na koji dobra od interesa za Republiku Hrvatsku mogu upotrebljavati i iskoristavati ovlaštenici prava na njima i vlasnici) postoji pravo na naknadu za ta ograničenje (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, čl. 52. st. 2.). Treba, međutim, voditi računa o tome da, što se tiče obujma i težine svih ograničenja ustavom zajamčenih sloboda i prava, pa tako i ograničenja zajamčenog vlasništva, vrijedi pravilo razmjernosti (proporcionalnosti). Po ovom pravilu ograničenje slobode prava mora biti razmjerno naravi zbog koje se i javlja potreba ograničenja u svakom slučaju pojedinačno.

Odredbe kojima Ustav RH daje jamstvo vlasništva korespondiraju s jamstvom vlasništva koje daje članak 17. Opće deklaracije o ljudskim pravima UN. Nadalje, s jamstvom vlasništva koje daje članak 1. Prvog protokola uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima, a i s odgovarajućim ustavnim normama zemalja kontinentalno europskog pravnog kruga. (Gavella et al, 2007:37-39)

4.6. Odnos ustavnog prava i radnog i socijalnog prava

Radno pravo je grana prava koja obuhvaća sveukupnost pravnih pravila koja reguliraju radnopravne odnose i institute, te pravne odnose koji nastaju ili se pravno priznaju i uređuju u neposrednoj vezi sa zasnivanjem, ostvarivanjem i prestankom radnopravnog odnosa, kao i mjere posebne radnopravne i socijalne zaštite, koje društvena zajednica jamči osobama u radnom odnosu, a u svezi s tim, relativno i njihovim obiteljima. Socijalno pravo uređuje javnopravnim normama prava i dužnosti pojedinaca i javnih vlasti, odnosno javnih ustanova. Ono obuhvaća određena davanja i usluge što su namijenjeni pojedincima pogođenim osiguranim slučajem, zaštićenom potrebom i drugim zaštićenim opasnostima (eventualnostima). (Ravnić, 2004.)

U svome radu Perić (1994) polazi od činjenice kako je glavni supstrat ljudski rad te je jasno, budući da je Republika Hrvatska i socijalna država, kako posebnu regulativnu pozornost zakonodavac mora posvetiti svim društvenim odnosima gdje je podloga, odnosno osnova ljudski rad.

Sam odnos između ustavnog i radnog i socijalnog prava očituje se kroz načela Ustava koja pripadaju u skupinu normi o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda čovjeka i građanina, a koje su u izravnoj vezi s ekonomskim i socijalnim pravima. U Glavi III. Ustava Republike Hrvatske pod nazivom „Gospodarska, socijalna i kulturna prava“ ističe se načelo prava na rad i slobode rada. Naime, u ovoj glavi Ustava navodi se kako svatko u Republici Hrvatskoj ima pravo slobodno birati svoj poziv kao i zaposlenje te je svako radno mjesto i dužnost svima

jednako dostupna. Isto tako, Ustav propisuje kako se svakome jamči pravo zarade kako bi sebi i obitelji zaposlenik mogao osigurati dostojanstven život.

Štrajkačka akcija, koja se naziva i štrajk rada ili štrajk, obustava je rada uzrokovana masovnim odbijanjem zaposlenika da rade. Štrajk se obično događa kao odgovor na pritužbe zaposlenika. U većini zemalja štrajkarske radnje brzo su postale ilegalne, jer su tvornički vlasnici imali više snage nego radnici. Većina zapadnih zemalja djelomično je legalizirala štrajk krajem 19. ili početkom 20. stoljeća.

Štrajkovi se ponekad koriste kako bi narod vršio pritisak na Vladu da promijene politiku. Povremeno štrajkovi destabiliziraju vlast određene političke stranke ili vladara. U takvim slučajevima štrajkovi su često dio šireg društvenog pokreta koji ima oblik civilnog otpora. Najvažnija odredba Ustava Republike Hrvatske vezana za pravo radnika i štrajk glasi: „Jamči se pravo na štrajk“. (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/10, 05/14, članak 61.). Navedena norma je početna i završna zbog toga što se ne razrađuje detaljnije u Ustavu, ali zato se objašnjenje i daljnja razrada mogu pronaći u Zakonu o radu. (Zakon o radu, Narodne novine 93/14, 127/17, 98/19) U navedenom Zakonu razrađeno je pitanje štrajka do najmanjih detalja te iz jedne Ustavne norme proizlazi niz normi vezane uz štrajk.

4.7. Odnos ustavnog prava i međunarodnog prava

Međunarodno pravo (naziva se još i međunarodno javno pravo, kako bi se napravila razlika u odnosu na međunarodno privatno pravo) je sustav pravnih pravila koja uređuju odnose između subjekata međunarodnog prava.

Međunarodno pravo je sustav ugovora i sporazuma između naroda koji uređuje kako nacije komuniciraju s drugim narodima, građanima drugih naroda i kako sudjeluju u poslovanju s drugim narodima. Međunarodno pravo obično se dijeli u dvije različite kategorije, a one su Međunarodno privatno pravo i Međunarodno javno pravo. Međunarodno privatno pravo bavi se kontroverzama između privatnih entiteta, poput ljudi ili tvrtki, koji imaju značajan odnos prema više nacija. Na primjer, tužbe koje proizlaze iz curenja otrovnih plinova u Indiji zbog industrijskih postrojenja u vlasništvu Union Carbidea, američke tvrtke, smatra se pitanjem međunarodnog privatnog prava. Međunarodno javno pravo tiče se odnosa među narodima. Oni uključuju standarde međunarodnog ponašanja, pomorske zakone, ekonomsko pravo, diplomatsko pravo, pravo zaštite okoliša, ljudska prava i humanitarno pravo. Neka načela međunarodnog javnog prava napisana su ili „kodificirana“ u nizu ugovora, ali druga nisu nigdje zapisana.

Odnos ustavnog i međunarodnog prava je doista osebujan i značajan za sam pravni poredak Republike Hrvatske. Smerdel&Sokol u svojoj knjizi navode kako navedeni odnosi ne obilježavaju značajke koje razmatraju odnos ustavnog prava i drugih grana prava. Dakle, ovaj odnos je specifičan. To je odnos koji je po strani od svih ostalih odnosa, ali, opet, obvezujući na neki način. Kada je riječ o praksi, postoje različiti stavovi uglednih pravnika pa tako Perić (1994.) postavlja pitanje opravdanosti navođenja međunarodnoga prava kao prava uopće. Dokazi i odgovori na ovo pitanje su sljedeći: međunarodno pravo ne raspolaže takvim sankcijama jer je takva sankcija državna i provodi je suverena vlast koja je viša negoli je to pojedinac; u međunarodnom pravu navedena viša vlast nije poznata, odnosno ne postoji. Pretpostavka je da države ne bi bile suverene ukoliko bi vlast međunarodne organizacije mogla provoditi one sankcije nad državama kao što ih sama država provodi protiv svojih građana. Pravna sankcija u međunarodnom pravu ne postoji. Kelsena brani pravni karakter međunarodnog prava te smatra da će evolucija međunarodnog prava dovesti do uspostave jedne „svjetske države“, a time se on suprotstavlja prethodno navedenom mišljenju.

5. POVIJESNI PREGLED USTAVNOG UREĐENJA REPUBLIKE HRVATSKE

Dok je bila dio socijalističke Jugoslavije, Socijalistička Republika Hrvatska imala je svoj Ustav u sklopu Ustava Jugoslavije. Nakon prvih višestranačkih parlamentarnih izbora održanih u travnju 1990. godine, Parlament je izvršio različite ustavne promjene. Dana 22. prosinca 1990. odbacili su komunistički jednopartijski sustav i usvojili liberalno-demokratski Ustav Hrvatske kao Republike Hrvatske. Dokument je poznat i kao Božićni ustav. Ustav je izmijenjen i početkom 1997. godine. Ustav iz 1990. napravljen je prema polupredsjedničkom modelu Francuske pete republike, sa širokim predsjedničkim izvršnim ovlastima koje se dijele s Vladom. Godine 2000., pa opet 2001., Hrvatski sabor izmijenio je Ustav, mijenjajući dvodomni parlament u povijesni jednodomni te je smanjio predsjedničke ovlasti. Nakon toga Ustav je mijenjan 2010. godine i 2014. godine.

Hrvati su uspjeli sačuvati svoj nacionalni identitet kroz stoljeća u raznim oblicima država i to od formiranja hrvatskih kneževina u 7. stoljeću do današnjih dana. Tisućljetni identitet hrvatskog naroda i kontinuitet njegove državnosti koji je potvrđen tijekom cjelokupnog povijesnog iskustva unutar različitih oblika država te očuvanjem i rastom ideje nacionalne države utemeljen je na povijesnom pravu Hrvatske nacije, što se očituje u:

- formiranju hrvatskih kneževina u sedmom stoljeću;
- neovisnosti srednjovjekovne države Hrvatske koja je osnovana u devetom stoljeću;
- uspostavljanjem Kraljevine Hrvata uspostavljena u desetom stoljeću;
- očuvanjem identiteta hrvatske države u hrvatsko-mađarskoj osobnoj uniji;
- neovisnosti i suverenoj odluci Hrvatskog sabora iz 1527. godine da izabere kralja iz dinastije Habsburg;
- samostalnosti i suverenosti odluka Hrvatskog sabora Pragmatične sankcije iz 1712.;
- zaključcima od strane Hrvatskog sabora iz 1848. o obnovi Trojednog kraljevstva Hrvatske pod vlašću zabrane utemeljene na povijesnom, nacionalnom i prirodnom pravu hrvatskog naroda;
- hrvatsko-mađarskoj nagodbi iz 1868. o odnosima između Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Ugarske, utemeljena na pravnoj tradiciji obje države i Pragmatičnoj sankciji iz 1712. ;
- odluci Hrvatskog sabora od 29. listopada 1918. o raskidu državnih odnosa između Hrvatske i Austro-Ugarske i istodobna pripadnost neovisne Hrvatske, pozivajući se na

njezino povijesno i prirodno pravo kao naciju, s državom Slovenaca, Hrvata i Srba, proglašena na nekadašnji teritorij Habsburške monarhije;

- činjenici da Hrvatski sabor nikada nije sankcionirao odluku Nacionalnog vijeća države Slovenaca, Hrvata i Srba o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918.), naknadno (3. listopada 1929.) proglašenom Kraljevinom Jugoslavijom;
- uspostavljanju matičnog pravila (Banovina) Hrvatske 1939. godine kojim je obnovljen hrvatski državni identitet u Kraljevini Jugoslaviji,
- uspostavljanju temelja državnog suvereniteta tokom Drugog svjetskog rata, odlukama Antifašističkog vijeća za narodno oslobođenje Hrvatske (1943.), nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941.), a potom u Ustav Narodne Republike Hrvatske (1947.)
- iskazivanjem volje naroda na prvim demokratskim izborima (1990.) kojim je potvrdio svoju milenijsku državnost.
- novim Ustavom Republike Hrvatske (1990.) i pobjedom u Domovinskom ratu (1991. - 1995.) hrvatski je narod pokazao svoju volju i odlučnost da se Republika Hrvatska uspostavi i brani kao slobodna, neovisna, suverena i demokratska država. (Smerdel, 2013)

Republika Hrvatska uspostavlja se kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika autohtonih nacionalnih manjina. Nacionalne manjine koje u Republici Hrvatskoj imaju jednaka prava kao i ostali građani hrvatske nacionalnosti su: Srbi, Česi, Slovaci, Talijani, Mađari, Židovi, Njemci, Austrijanaci, Ukrajinaci, Rusini, Bošnjaci, Slovenci, Crnogorci, Makedonci, Rusi, Bugari, Poljaci, Romi, Rumunji, Turci, Vlasi, Albanci i ostali. Republika Hrvatska se zasniva i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj su osigurane ravnopravnost, slobode i ljudska prava te njihov ekonomski napredak, a uz to se poštuje volja hrvatskog naroda i svih građana.

Hrvatska se definira kao "jedinствена i nedjelјiva demokratska i sociјalna država u kojoj vlast dolazi od naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih građana". Narod ovu moć vrši putem izbora zastupnika i izravnim odlučivanjem. (Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 85/10, 05/14, članak 1.)

Članak 3. kaže da su sloboda, jednaka prava, nacionalna ravnopravnost i jednakost spolova, ljubav prema miru, sociјalna pravednost, poštivanje ljudskih prava, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i okoliša, vladavina zakona i demokratski višestranački sustav najviše vrijednosti ustavnog poretka Republike Hrvatske i osnova za tumačenje Ustava. Članak 4. kaže

da se vlada organizira na načelu podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, ali ograničava ih pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu koja je zajamčena ovim Ustavom. Članak 12. kaže da je službeni jezik hrvatski jezik na latiničnom pismu i da se u nekim područjima, zajedno s hrvatskim i latiničnim pismom, mogu koristiti i drugi jezici, poput ćirilice ili bilo kojeg drugog pravnog jezika. Članak 21. kaže da svako ljudsko biće ima neotuđivo pravo na život pa tako u Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne. Poduzetnička i tržišna sloboda temelj su gospodarskog sustava. U ovom je poglavlju Hrvatska narodna banka definirana kao središnja banka koja je neovisna u svom radu na kreiranju monetarne politike i odgovorna je Hrvatskom saboru.

Ustav Republike Hrvatske definira sve tri funkcije u državi te daje okvir njihovih poslova. Hrvatski sabor definiran je kao predstavničko tijelo naroda te ima zakonodavnu vlast. Najvažnija funkcija parlamenta je donošenje i izmjena Ustava i zakona. Hrvatski sabor je jednodomno predstavničko tijelo građana Republike Hrvatske. Ono je hrvatsko zakonodavno tijelo. Prema hrvatskom Ustavu, Sabor predstavlja narod i ima zakonodavnu vlast. Sabor sastoji se od 151 člana koji je izabran na četverogodišnji mandat na temelju izravnog, općeg i jednakog biračkog prava tajnim glasovanjem. Zastupnici za Hrvatski sabor biraju se razmjernim izbornim sustavom tako da je područje Republike Hrvatske podijeljeno na deset izbornih jedinica te u svakoj se bira po 14 zastupnika. Pretvaranje glasova u zastupničke mandate obavlja se pomoću d' Hontova sustava izračuna. Ukupan broj važećih glasova koji je dobila svaka lista (biračka masa liste) dijeli se s brojevima od 1 do 14. Zastupnička mjesta osvajaju one liste na kojima se iskaže 14 brojčano najvećih rezultata. Svaka od tih lista dobiva onoliki broj zastupničkih mjesta u Saboru koliko je postigla pojedinačnih rezultata među 14 brojčano najvećih rezultata. Glas birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj vrijedi jednako kao i glas birača s prebivalištem u Republici Hrvatskoj (sustav nefiksne kvote). Danas birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj imaju pravo na zastupljenost u Hrvatskom saboru i biraju tri zastupnika, a birači glasuju u konzularnim i diplomatskim predstavništvima Republike Hrvatske. Zakon propisuje jedinstveni izborni prag (prohibitivnu klauzulu), odnosno 5% važećih glasova birača u jednoj izornoj jedinici. To znači da pravo na sudjelovanje u diobi zastupničkih mjesta u izornoj jedinici ostvaruju samo one liste koje ispune zakonski uvjet prelaska izbornog praga. Sa svake liste izabrani su kandidati od rednog broja 1. pa do rednog broja koliko je određena lista dobila zastupničkih mjesta. Vlada Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Vlada) vrši izvršnu vlast. Vladu čine premijer, jedan ili više potpredsjednika Vlade i ministri. Predsjednik Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Predsjednik) povjerava mandat za formiranje Vlade osobi koja nakon raspodjele mandata u Hrvatskom saboru i održanih

savjetovanja uživa povjerenje većine svojih članova. Vlada preuzima svoju dužnost ako se povjerenje Vladi donese većinom glasova svih zastupnika u Hrvatskom saboru. Glavna funkcija Vlade je da predlaže zakone i izmjene zakona i Ustava, izvršava zakone, vodi vanjsku i unutrašnju politiku, usmjerava državnu upravu i brine se o gospodarskom razvoju. Vlada je odgovorna hrvatskom saboru i Sabor može glasati o nepovjerenju kada Vlada podnese ostavku. Sudbenu vlast obavljaju nepristrani i neovisni sudovi. Vrhovni sud najviši je sud i osigurava jednaku primjenu zakona i jednaku pravdu svima. Predsjednika Vrhovnog suda predlaže predsjednik Republike, a bira Hrvatski sabor na razdoblje od 4 godine. Sudbena dužnost je stalna. Suce bira Nacionalno sudbeno vijeće. Ured državnog odvjetništva je nepristrano i neovisno pravosudno tijelo koje je ovlašteno i dužno postupati protiv onih koji čine kaznena i druga kažnjiva djela, poduzimati pravne mjere zaštite imovine Republike Hrvatske i osigurati pravne lijekove za zaštitu ustava i zakona. Glavnog državnog tužitelja Republike Hrvatske imenuje Hrvatski sabor na prijedlog Vlade, na vrijeme od četiri godine. Predsjednik Republike Hrvatske predstavlja i zastupa Republiku Hrvatsku u zemlji i inozemstvu. On se brine za redovno i usklađeno funkcioniranje i stabilnost državne vlade i odgovoran je za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti. Narod ga izravno bira na mandat od 5 godina i ograničen je na 2 mandata. Najvažnija zadaća predsjednika je biti vrhovni zapovjednik oružanih snaga te biti vođa tijekom ratnog stanja kada može izdavati uredbe iz nužde koje imaju pravnu snagu jednaku kao i zakoni. Narodni *ombudsman* (pučki pravobranitelj) kao povjerenik Hrvatskog sabora štiti ustavna i zakonska prava građana u postupcima pred državnim upravom i tijelima koja imaju javna ovlaštenja. Sabor ga bira na mandat od 8 godina.

Kao što je već i spomenuto, u nekoliko navrata dogodile su se promjene Ustava Republike Hrvatske, a jedna od najvećih promjena bila je ona 2010. godine. Ustavne promjene u lipnju 2010. godine stupile su na snagu samim usvajanjem, dakle bez *vacatio legis*. Ustavne promjene se mogu kategorizirati na sljedeći način:

1. „Promjene usvojene zbog potreba pregovora o pristupanju RH Europskoj uniji;
2. Promjene potrebne radi (budućeg) članstva Europskoj uniji;
3. Promjene u svrhu deklaracije namjera i ispravljanja nepravdi;
4. Promjene u svrhu političkog odlučivanja;
5. Promjene u cilju reforme pravosuđa;
6. Promjene u cilju jačanja ljudskih prava i temeljnih sloboda.“(Smerdel, 2013.:272)

Središnja banka u Republici Hrvatskoj je Hrvatska narodna banka koja je samostalna i neovisna, a izvještaj o svome radu podnose Hrvatskom saboru. Guverner Hrvatske narodne banke je osoba koja upravlja bankom i njenim cjelokupnim poslovanjem, a njeno ustrojstvo kao

i nadležnosti te cilj i zadaci uređuju se posebnim Zakonom. (Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, Narodne novine, 75/08, 54/13, članak 53.) Dodan je novi članak kojim se definira status Državnog ureda za reviziju pa je definiran kao najviša revizijska instanca kojom upravlja glavni državni revizor koji o svom radu izvješćuje Hrvatski sabor, a u svom radu je samostalna i neovisna.

Bitna promjena je napuštanje načela neizručivanja vlastitih državljana, odnosno primjena europskog uhidbenog naloga odgođena je do punopravnog stupanja u članstvo. Zakonom o hrvatskom državljanstvu uređuje se hrvatsko državljanstvo, njegovo stjecanje i prestanak. Državljanin Republike Hrvatske ne može biti prognan iz Republike Hrvatske niti mu se može oduzeti državljanstvo, a ne može biti ni izručen drugoj državi, osim kad se mora izvršiti odluka o izručenju ili predaji donesena u skladu s međunarodnim ugovorom ili pravnom stečevinom Europske unije. Izmjena se odnosi i na napuštanje načela neizručivanja vlastitih državljana stranim državama. (Zakon o hrvatskom državljanstvu, Narodne novine, 53/91, 70/91, 28/98, 130/11, 110/15, 102/19, članak 9.)

Pomoć u zaštiti suvereniteta i neovisnosti Republici Hrvatskoj mogu pomoći i države saveznice, u skladu sa sklopljenim međunarodnim ugovorom. Oružane snage država saveznica mogu prijeći granicu i ući u Republiku Hrvatsku u skladu sa sklopljenim međunarodnim ugovorom, temeljem odluke Hrvatskog sabora, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske uz suglasnost Predsjednika Republike. Uz iste uvjete može oružane snage mogu prijeći granicu i pomoći državama saveznicama, a odluku donosi Sabor većinom glasova svih zastupnika, a ako Predsjednik Republike uskrati suglasnost, tada Hrvatski sabor odluku donosi dvotrećinskom većinom (u prvom slučaju odluku donosi većinom glasova svih zastupnika). Ako se radi o vježbi i obukama, tada odluku donosi Vlada RH uz suglasnost Predsjednika Republike.

Raspisivanje referenduma za promjenu Ustava je određeno da na državnom referendumu birači odlučuju na temelju općeg i jednakog biračkog prava, neposredno tajnim glasovanjem, o pitanjima određenim Ustavom. Pravo sudjelovanja na državnom referendumu imaju hrvatski državljani s navršениh 18 godina. Glasovanje na državnom referendumu obavlja se, u pravilu, na glasačkim mjestima u Republici Hrvatskoj i u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske. Na državnom referendumu odlučuje se većinom birača koji su glasovali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača upisanih u popis birača Republike Hrvatske, ako za pojedina pitanja Ustavom Republike Hrvatske nije drugačije određeno.

Republika Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala punopravna članica Europske unije te je time preuzela sva prava i obveze koje proizlaze iz članstva, dok su neka tijela prebačena u

institucije EU prema Ugovoru o Europskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Europske unije. Upravo su u svrhu učinkovitog funkcioniranja doneseni akti i odluke kojima su definirane obveze i nadležnosti različitih institucija i tijela državne uprave. Zakon o suradnji Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske u europskim poslovima predviđa da Hrvatski sabor prati rad Vlade unutar institucija EU, preispituje dokumente EU-a i stavove Hrvatske te donosi zaključke o njima, sudjeluje u izlaganju hrvatskih kandidata, sudjeluje u suradnji nacionalnih parlamenata, surađuju s Europskim parlamentom, itd. (Zakon o suradnji Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske u europskim poslovima, Narodne novine, 81/13)

Prava iz pravne stečevine izjednačena su s pravima predviđenim hrvatskim pravnim poretkom. Prihvaćene pravne akte u institucijama Europske unije, Republika Hrvatska primjenjuje u skladu s pravnom stečevinom Europske unije. “Državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravne osobe s javnim ovlastima izravno primjenjuju pravo Europske unije”. (Smerdel, 2013.:268) Državljeni Republike Hrvatske su i građani Europske unije te im se priznaju sva prava iz pravne stečevine, a posebno:

- sloboda kretanja i nastanjivanja na području svih država članica;
- aktivno i pasivno biračko pravo za izbore u Europski parlament te lokalne izbore drugih država članica;
- pravo na diplomatsku i konzularnu zaštitu bilo koje države članice;
- pravo podnošenja peticija Europskom parlamentu, predstavki Europskom ombudsmanu te pravo obraćanja svim drugim institucijama i savjetodavnim tijelima Europske unije.(Smerdel, 2013.:269)

Obrazovanje je u Republici Hrvatskoj svakomu dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu s njegovim sposobnostima. Obvezno obrazovanje je besplatno.

6. SUBJEKTIVNA ANALIZA USTAVNOG PRAVA

Ustav je skup temeljnih načela ili uspostavljenih presedana koji čine pravnu osnovu političkog, organizacijskog ili drugog tipa entiteta i obično određuju kako se tim entitetom upravlja. (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL) Kad se ta načela upišu u jedan dokument ili skup pravnih dokumenata, može se reći da ti dokumenti sadrže pisani ustav, a ako su zapisani u jednom sveobuhvatnom dokumentu, kaže se da utjelovljuju kodificirani ustav.

Ustav Republike Hrvatske formirao se nakon dugogodišnje borbe za neovisnost i samostalnost. Kada je država konačno dobila svoj suverenitet i neovisnost te postala samostalna, donesen je Ustav koji se s godinama mijenjao i nadopunjavao čime je postajao sve jasniji za tumačenje kako vlastima tako i građanima. Ustav Republike Hrvatske dijeli se na nekoliko dijelova koji daju temeljne norme, a kasnije se one razrađuju drugim zakonima i podzakonskim aktima.

Ustavno pravo je grana prava koja se razlikuje od ostalih grana pravnog sustava. Razlika u položaju ustavnog i drugih grana prava je očita jer su norme ustavnog prava početne i završne, a služe kao osnovne i početne norme u drugim granama prava. Može se reći kako je ustavno pravo samostalni izvor prava u pogledu državnog ustrojstva te jamstva ljudskih prava i temeljnih sloboda. Svaki građanin ima pravo pozivati se na ustavno pravo i na njegove odredbe. Niz primjera navedeno je kroz rad gdje se prikazuju sami odnosi ustavnog prava s granom upravnog prava, prekršajnog prava, obiteljskog prava, građanskog i stvarnog prava, radnog i socijalnog prava te međunarodnog prava.

Ustavno pravo je jedna od temeljnih grana prava, a ima doticaj sa svim ostalim granama prava jer im ono daje početne i temeljne norme koje se u drugim granama razrađuju do detalja. Svaka grana prava svoje temelje crpi iz samog Ustava Republike Hrvatske. Temelj obiteljskog prava je, kao i svih ostalih pravnih grana, Ustav. Govoreći o odnosu ustavnog i obiteljskog prava, može se reći kako je obitelj vrlo bitna grupa, odnosno zajednica ljudi kako za društvo tako i za državu. Odnos ustavnog i radnog i socijalnog prava vrlo je jednostavan za definirati. Naime, ustavno pravo u radnom i socijalnom pravu izvodi čitav niz odredbi što i potvrđuje činjenicu da norme drugih grana prava proizlaze iz ustavnog prava. Nadalje, kada je u pitanju odnos ustavnog i građanskog prava, može se zaključiti da ustavni propisi služe kao temelj razradi i obradi pojedinih normi u građanskom pravu.

Ustavno uređenje Republike Hrvatske ima svoj povijesni dugotrajan i mukotrpan razvoj. Nakon donošenja Božićnog ustava dogodilo se i nekoliko promjena ustava od kojih je najvažnija primjena 2010. godine koja je za cilj imala urediti ustav prema europskim kriterijima

kako bi Republika Hrvatska mogla pristupiti Europskoj uniji. Tri godine nakon najopsežnije promjene ustava Republika Hrvatska pristupa Europskoj uniji te postaje njena punopravna članica. U radu je navedena i subjektivna analiza ustavnog prava te analiza njenog značaja za druge grane prava pravnog sustava u Republici Hrvatskoj.

Na temelju svega napisanoga u radu, zaključuje se kako je ustavno pravo osebujna i opširna grana prava te je potrebno ukazati na činjenicu da se normama ustavnog prava određuje pravni okvir cjelovitog pravnog sustava pojedine države, ali i sam sadržajni temelj svih drugih pravnih grana. Potrebno je naglasiti da je ustavno pravo okvirna i temeljna grana prava u svakoj suvremenoj demokratskoj državi. Također, bitno je naglasiti da ustavno pravo određuje položaj i prava, ali i dužnosti najviših tijela vlasti u državi, odnosno uređuje zakonodavnu, izvršnu i sudbenu vlast pa iz toga proizlazi i sam zaključak da norme ustavnog prava određuju temelj cijelog pravnog poretka države, a to dovodi do činjenice da je ustavno pravo i političko pravo.

7. ZAKLJUČAK

U radu je proučen odnos ustavnog prava i drugih grana prava. Prije svega, pobliže je definirana osnovna i najvažnija grana cjelokupnog pravnog sustava, grana ustavnog prava. Norme ustavnog prava imaju najjaču pravnu snagu, a sama grana ustavnog prava tumači i primjenjuje ovlasti, prava i slobode koje su utvrđene ustavom ili poveljom. Navedeno je kako je ustav, u gotovo svim modernim državama, dijeli vlast na tri osnovne i funkcionalne grane, a to su zakonodavna, izvršna i sudbena.

Prikazani su izvori ustavnog prava: ustav, ustavni zakon, organski zakoni, „obični“ zakoni, podzakonski propisi te ustavni običaji bez kojih ne bi postojala hijerarhija pravnih propisa, koji su poredani prema jačini svoje pravne snage, a niti ustav kakav se danas poznaje. Nadalje, navedene su neke od osnovnih podjela ustava.

Objašnjen je odnos ustavnog i drugih grana prava pravnog sustava Republike Hrvatske. Na primjerima su prikazane određene ustavne osnovne i završne norme te je pojašnjeno kako su one ostalim granama osnovne i početne norme. Objasnjeno je odnos ustavnog i upravnog prava, odnos ustavnog i kaznenog prava, odnos ustavnog i prekršajnog prava, odnos ustavnog i obiteljskog prava, odnos ustavnog i građanskog prava, a ujedno i stvarnog prava, odnos ustavnog i radnog i socijalnog prava te odnos ustavnog i međunarodnog prava.

Nakon obrade odnosa ustavnog i drugih grana prava prikazan je kratki povijesni pregled ustavnog uređenja Republike Hrvatske s naglaskom na promjene iz lipnja 2010. godine.

Kroz subjektivnu analizu obrađeno je pitanje važnosti ustavnog prava kao zasebne grane, ali i njegova važnost za druge grane i za cjelokupni pravni poredak države.

Smerdel & Sokol (2007) ukazuju kako se normama ustavnog prava određuje, osim pravnog okvira čitavog pravnog sustava određene države, i sadržajni temelj svih drugih grana prava. Ovo dovodi do zaključka da je ustavno pravo okvirna, ali i temeljna grana pravnog sustava svake suvremene moderne demokratske države. Dakako, ustavno pravo razlikuje se od ostalih grana prava i po tome što njegove norme uređuju prava i položaj te dužnosti najviših tijela državne vlasti, odnosno u Republici Hrvatskoj zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti.

8. LITERATURA

KNJIGE I ZNANSTVENI RADOVI:

1. Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A. (2007.) *Obiteljsko pravo*. III izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine d.d.
2. Borković, I. (2002.) *Upravno pravo*. Zagreb: Narodne novine
3. Cvitanović, I., Horvatić, Ž., Derenčinović, D. (2016.) *Kazneno pravo opći dio I*. prvo izdanje. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
4. Gavella, N. (2007.) *Stvarno pravo*. Zagreb: Narodne novine d.d.
5. Klarić, P., Verdiš, M. (2014.) *Građansko pravo*. XIV. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine d.d.
6. Krapac, D. (2003.) *Kazneno procesno pravo*. II. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine d.d.
7. Perić, B. (1994.) *Država i pravni sustav*. 6. izdanje. Zagreb: Informator
8. Smerdel, B. (2013.) *Ustavno uređenje europske Hrvatske*. Zagreb: Narodne novine d.d.
9. Smerdel, B., Sokol, S. (2009.) *Ustavno pravo*. 3. neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
10. Veić, P., Gluščić, S. (2009.) *Prekršajno pravo: opći dio*. Zagreb: Narodne novine d.d.

PRAVNI PROPISI:

1. Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine, broj: 85/10, 05/14)
2. Kazneni zakon (Narodne novine, broj: 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19)
3. Obiteljski zakon (Narodne novine, broj: 103/15, 98/19)
4. Zakon o hrvatskom državljanstvu (Narodne novine, broj: 53/91, 70/91, 28/98, 130/11, 110/15, 102/19)
5. Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci (Narodne novine, broj: 75/08, 25/13, 54/13)

6. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, broj: 121/11, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19)
7. Zakon o radu (Narodne novine, broj: 93/14, 127/17, 98/19)
8. Zakon o suradnji Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske u Europskim poslovima (Narodne novine, broj: 81/13)
9. Zakon o upravnim sporovima (Narodne novine, broj: 20/10, 143/12, 152/14, 29/17)
10. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Narodne novine, broj: 81/15)

WEB IZVORI:

1. Ginsburg, T., Elkins, Z., Blount, J.(2009.) Does the Process of Constitution-Making Matter?, University of Chicago, Chicago. URL: <https://web.archive.org/web/20180417025418/http://lexglobal.org/files/Does%20the%20Process%20of%20Constitution-Making%20Matter.pdf> (pristup: 07.01.2020.)
2. Ginsburg, T., Meton, J. (2014.) Innovation in Constitutional Rights, NYU Workshop on Law, New York. URL: https://web.archive.org/web/20140717043443/http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/November%2019%20Ginsburg%20Melton%20Innovation%20in%20Constitutional%20Rights%20.pdf (pristup: 7.1.2020.)
3. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66760> (pristup: 15.12.2019.)
4. Ministarstvo uprave. URL: <https://uprava.gov.hr/kako-se-donose-organski-zakoni/12732> (pristup: 15.12.2019.)

9. POPIS KRATICA

čl. – članak

et al. – i ostali

EU – Europska unija

itd. – i tako dalje

npr. – na primjer

Predsjednik – Predsjednik Republike Hrvatske

RH – Republika Hrvatska

SAD – Sjedinjene Američke Države

st. – stavak

tj. – to jest

Ustav – Ustav Republike Hrvatske

Vlada – Vlada Republike Hrvatske

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, Ivana Tomljenović, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada pod naslovom *Odnos ustavnog i drugih grana prava* te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, veljača, 2020.

Ivana Tomljenović
